

**Impact
Factor
2.147**

ISSN 2349-638x

Reviewed International Journal

**AAYUSHI
INTERNATIONAL
INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL
(AIIRJ)**

Monthly Publish Journal

VOL-III

ISSUE-VI

June

2016

Address

- Vikram Nagar, Boudhi Chouk, Latur.
- Tq. Latur, Dis. Latur 413512
- (+91) 9922455749, (+91) 9158387437

Email

- aiirjpramod@gmail.com

Website

- www.aiirjournal.com

CHIEF EDITOR – PRAMOD PRAKASHRAO TANDALE

आदिवासी व बिगर आदिवासी महाविद्यालयीन युवक-युवतींच्या हुंडाविषयक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास

निता प्रभाकरराव राऊत(गोठे)

यवतमाळ

डॉ. संध्या एस देवळे

सहाय्यक प्राध्यापक

शासकिय कला व समाज विज्ञान संस्था,
नागपूर.

सारांश

प्रस्तुत संशोधनात आदिवासी महाविद्यालयीन युवक-युवतींच्या हुंडाविषयक अभिवृत्तीचा अभ्यास करून यवतमाळ जिल्ह्यातील १८ ते २० वयोगटातील महाविद्यालयाच्या १०० आदिवासी व १०० बिगर आदिवासी युवक-युवतींची निवड यादृच्छिक पद्धतीने करून त्यांच्याकडून हुंडाविषयक अभिवृत्ती कसोटीने विश्लेषण करण्यात आले आणि टी मुल्य काढून निष्कर्ष काढण्यात आले. त्यावरून असे सिद्ध झाले की, आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक- युवतींमध्ये हुंडा पद्धती विषयक अभिवृत्तीमध्ये फरक आढळून आला. तसेच आदिवासी युवकांचा हुंडा पद्धती विषयक प्रतिकूल दृष्टिकोन दिसून आला.

प्रस्तावना

प्राचीन काळापासून हुंडा घेण्याची प्रथा आहे. राम-कृष्ण यांच्या काळातही हुंडा पद्धत अस्तित्वात होती. याची उदाहरणे रामायण -महाभारतात ही मिळतात. मनुस्मृतीत ही हुंडा पद्धतीच उल्लेख आढळतो. पैसा, भेटवस्तु या स्वरूपात हुंडा दिला जात होता. आज हुंडा पद्धत ही समाजाची गरज झाली आहे. हुंडा देणे व घेणे ही प्रतिष्ठेची बाब झाली आहे.

शिक्षण हे समाज परिवर्तनाचे साधन आहे. शिक्षणामूळे समाजातील अनिष्टप्रथा, चालिरिती याबाबत समाजाचे मत परिवर्तन होईल अशी अपेक्षा असते. परंतु हुंडाविषयी युवक-युवतींच्या मतांमध्ये भिन्नता आढळून येते. शिक्षित समाजामध्ये ही हुंडा विषयक अभिवृत्ती अनुकूल दिसून येते.

ड्रयमॉन्ट- १९५६, कापडीया- १९५६, करियन- १९६१, गोरे- १०६१, पटेल आणि शहा-१९६६ राव आणि राव १९६२, यांनी उच्चवर्णिय, अनुसुचित जाती व मागासवर्गीय अशा तिन वर्गातील कुटुंबांचा हुंडाविषयक दृष्टिकोणाचे निरीक्षण केले असता आर्थिकदृष्ट्या व शैक्षणिक दृष्ट्या सर्व घटकांचा हुंडा प्रचलनाशी जवळचा संबंध आढळून आला. ब्रादरविन (१९७२) यांनी दक्षिण गुजराथ मधील अनविल ब्राम्हण जाती विवाह आणि उच्च-निचतेच्या अभ्यासात असे निदर्शनास आणून दिले की, जास्त शिक्षित मुली

कमी हुंडा आणतात. तर कमी शैक्षणिक पात्रता धारण करणाऱ्या मुली जास्त हुंडा आणतात. काही पालकत्यांची ईच्छा असो वा नसो या प्रथेच्या तिव्रतेमूळे त्यांची आर्थिक कुवत नसतांनाही मुलीला यथायोग्य हुंडा देतात. (कापडाय-१६८६)

झालेल्या संशोधनाचा आढावा घेतल्या नंतर समाजामध्ये पालकांपासून युवकामध्ये हुंडा विषयक अभिवृत्तीत अनुकूलता दिसून येते. सामाजीकदृष्ट्या हुंडा पध्दतीचे समूळ उच्चाटन होणे आवश्यक आहे. परंतू आदिवासी आणि बिगर आदिवासी समाजात हुंडा पध्दतीचे वेगळेपण दिसते. आदिवासी समाजात मुलांकडून मुलीला (हुंडा) पैसा दिला जातो. प्रचलित बिगर आदिवासी समाजातील हुंडाप्रथेच्या अनुकरणामूळे आदिवासी शिक्षित मुलांच्या मनोवृत्तीत बदल झालेला दिसून येतो. हुंडाप्रथेबद्दल अनेक संशोधने झाली असली तरी महाविद्यालयीन शिक्षण घेणाऱ्या युवक- युवतीमध्ये हुंडाविषयक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास झालेला नाही. भावी समाजाचे आधारस्तंभ असलेल्या युवक- युवतींच्या मनोवृत्तीत हुंडाविषयक अभिवृत्तीत बदल झालेला आहे की काय? या प्रश्ना संबंधी संशोधन झाले नसल्याने प्रस्तूत शोध हाती घेतलेला आहे.

समस्या-

आदिवासी व बिगर आदिवासी महाविद्यालयीन युवक-युवतींचा हुंडाविषयक अभिवृत्तीचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.

उद्दिष्टे

- आदिवासी महाविद्यालयीन युवक-युवतींचा हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्तीचा शोध घेणे.
- बिगर आदिवासी युवक-युवतींची हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्ती तपासणे.
- आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक- युवतींचा हुंडाविषयक अभिवृत्तीची तुलना करणे.

संशोधनाची गृहितके

- आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक-युवतींमध्ये हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्तीत फरक पडतो.
- आदिवासी युवकांची हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्ती प्रतिकूल असते.

संज्ञाच्या व्याख्या

आदिवासी

‘नागर संस्कृतीपासून दुर व अलिप्त असलेले संबंधीत प्रदेशातील मूळ रहिवासी म्हणजे आदिवासी.’

A Tribal is a group speaking a common dialect and Inhabiting a common territory.’

(पेरी.डब्ल्यु. जे.)

हुंडा

‘वरास त्याच्या लग्नाच्या वेळी त्याच्या पत्निकडून किंवा तिच्या नातेवाईकांकडून मिळणारे धन व संपत्ती म्हणजे हुंडा होय.’

‘Ordinarily dowry is the Property which a man receives when he marries , Either from his wife or from her family.’[MacRadin- Encyclopedia of Social Science]]

अभिवृत्ती

‘एखाद्या विषयी आपले तयार झालेले कायमस्वरूपी मत म्हणजे अभिवृत्ती.’

संशोधनाचे क्षेत्र व व्याप्ती

प्रस्तूत अध्ययनासाठी यवतमाळ जिल्ह्यातील विविध महाविद्यालयाचे १०० आदिवासी व १०० बिगर आदिवासी युवक-युवती यांची निवड यादृच्छिक पद्धतीने केली. त्यांचे सरासरी वय १८ ते २० वर्षे होते.

मापन साधने

आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक-युवतींच्या हुंडाविषयक अभिवृत्ती कसोटी [DAS] Dowry Attitude Scale चा उपयोग केला. या कसोटीत ज्या प्रश्नांचे मुल्य २०० ते ८०० च्या दरम्यान आले त्याच प्रश्नांची निवड केली. या कसोटी मापनाची विश्वसनीयता गुणांक ०.८५ आणि वैधता ०.८६ गुणांकाच्या दरम्यान आहे.

प्राप्त आधार सामुग्रीचे विश्लेषण व अन्वयार्थ

सारणी क्रं-१

आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक-युवतींच्या हुंडा पद्धती विषयक अभिवृत्तीचा मध्यमान गुणांक, प्रमाण विचलन आणि टी मुल्य दर्शविणारा तक्ता.

अ. क्रं	घटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	टीमुल्य
१.	आदिवासी युवक-युवती	१००	१६१.६७	१४.६	६.३२
२.	बिगर आदिवासी युवक-युवती	१००	२०७.२८	१६.३२	

सारणी क्रं. १ च्या नुसार टी मुल्य (६.३२) आणि ०.०१ सार्थकता स्तरावरून मुनाटी पेक्षा (१.१८) जास्त असल्याने शुन्य परिकल्पनेचा त्याग केला. याचाच अर्थ असा की, आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक- युवतींमध्ये हुंडा पद्धती विषयक अभिवृत्तीत फरक आहे. याचाच अर्थ असा की, बिगर आदिवासी युवक- युवतींचा हुंडा घेण्याचे प्रमाण जास्त आहे.

सारणी क्रं-२

आदिवासी युवक-युवतींचा हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्तीचा मध्यमान, गुणांक, प्रमाण विचलन व टी-मुल्य दर्शविणारा तक्ता.

अ.क्रं	घटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाणविचलन	टीमुल्य
१.	आदिवासी युवक	५०	१६४.२२	२५.६	१.०८
२.	आदिवासी युवती	५०	१८६.७२	१४.४	
	एकूण	१००			

वरिल सारणी वरून असे दिसून येते की, प्राप्त टी मुल्य (१.०८) ०.०५ आणि ०.०१ सार्थकता स्तरावरून मुनाटी मुल्या पेक्षा (१.६८) कमी असल्याने शुन्य परिकल्पनेचा स्विकार केला. याचाच अर्थ असा की, आदिवासी युवक व बिगर आदिवासी युवतींमध्ये हुंडापध्दती विषयक अभिवृत्तीत फरक आहे.

निष्कर्ष

- आदिवासी व बिगर आदिवासी युवक-युवतींमध्ये हुंडा पध्दती विषयक अभिवृत्तीमध्ये फरक आढळून येतो.
- आदिवासी युवकांचा हुंडापध्दती विषयक दृष्टिकोन प्रतिकूल आहे.

शिफारशी

- आदिवासीपर्यंत हुंडा प्रतिबंधक विषयीची माहिती पोहचविणे
- आवश्यक आहे.
- युवक-युवतींनी खंबिरपणाने हुंडा पध्दती बंद करणे आवश्यक आहे.
- महाविद्यालयीन युवक-युवतींसाठी हुंडाप्रतिबंधक जाणिव जागृतीचे कार्यक्रम राबविले पाहिजे.
- युवक-युवतींसाठी हुंडा प्रतिबंधक निर्णया प्रत येण्याकरिता शासकिय पध्दती तयार केली पाहिजे.

संदर्भग्रंथसूची

- 'आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र' -आगलावे प्रदिप, श्री. साईनाथ प्रकाशन, नागपुर. २०१०
- 'आदिवासी प्रश्न आणि परिवर्तन' -गारे गोविंदा. अमृत प्रकाशन, औरंगाबाद. १९६४.
- 'आदिजन' -मांडवकर भाऊ. सेवा प्रकाशन अमरावती. १९६७.
- 'शैक्षणिक संशोधन पध्दती'-भितांडे, नित्य नूतन प्रकाशन, पुणे.
- 'आजचे शिक्षण आजच्या समस्या' -पाटील लिला., कुलकर्णी विश्वंभर,श्री विद्या प्रकाशन पुणे.